

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Το προσφυγικό ζήτημα κατά την Καποδιστριακή περίοδο (1828 - 1831)

Ερωτήσεις ανάπτυξης

1.

ΠΗΓΗ 1

«Το δικαίωμα του ισχυροτέρου είναι το μόνον όπου υπάρχει πραγματικώς»

Έκθεση του Α. Λόντου, Γραμματέα των Εσωτερικών και της Αστυνομίας, προς τον Κυβερνήτη.

Εις την Ελλάδα δεν υπάρχουν ούτε εμπόριον, ούτε τέχναι, ούτε βιομηχανία, ούτε γεωργία. Οι χωρικοί δεν σπείρουν πλέον, διότι δεν έχουν πεποίθησιν ότι θέλουν θερίσει και αν θερίσωσι δεν ελπίζουν να φυλάξωσι τους καρπούς των από τον στρατιώτην. Ο έμπορος δεν είν' ασφαλής εις τας πόλεις. Τρέμει δ' από τον φόβον των πειρατών, οι οποίοι έχουν ανοικτά τα όμματα και περιμένουν τα πλοία εις την διάβασίν των να τα προσβάλλωσιν. Η δολοφονία καλύπτει την κλοπήν με την μυστικότητα. Ο τεχνίτης δεν είναι βέβαιος ότι θα πληρωθή δια την εργασίαν του. Το δικαίωμα του ισχυροτέρου είναι το μόνον, όπου υπάρχει πραγματικώς. Οι κοινωνικοί δεσμοί παρελύθησαν (...).

Ν. Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, τόμ. 3,

πηγή η Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, Σπ. Μαρκεζίνη, τόμ. 1, σ. 45.

ΠΗΓΗ 2

Ο Κυβερνήτης φτάνει στην Αίγινα

(...) Είδα πολλά εις την ζωήν μου, αλλά σαν το θέαμα όταν έφθασα εδώ εις την Αίγινα, δεν είδα τι παρόμοιο ποτέ και άλλος να μην το ιδεί (...). «Ζήτω ο Κυβερνήτης, ο σωτήρας μας, ο ελευθερωτής μας», εφώναζαν γυναίκες αναμαλλιάρες, άνδρες με λαβωματιές πολέμου, ορφανά γδυτά κατεβασμένα από τες σπηλιές. Δεν ήτο το συναπάντημά μου φωνή χαράς αλλά θρήνος. (...) Μαυροφορεμένες, γέροντες μου ζητούσαν να αναστήσω τους απεθαμένους τους, μανάδες μου έδειχναν (...) τα παιδιά τους και μου έλεγαν να τα ζήσω, και ότι δεν τους απέμεναν παρά εκείνα και εγώ.

Γ. Τερτσέτης, Απόλογα για τον Καποδίστρια, πηγή η Ι.Ε.Ε., τόμ. ΙΒ', σσ. 481-482.

ΠΗΓΗ 3

«Αν θέλης να δοκιμάσης τον άδη»

Απόσπασμα επιστολής του Καποδίστρια προς τον αδελφό του Βιάρo στην Κέρκυρα (20 Φεβρουαρίου 1828).

Και αν έχης (...) διάθεσιν να αλλάξης την ειρηναίαν ζωήν σου με τον άδη, και θέλης να τον δοκιμάσης ολίγας τινάς ημέρας, εμπορείς μετά του πλοιάρχου Γιαννίση να κάμης και μίαν έξοδον μέχρι της Ελλάδος.

Καποδίστριας Ιωάννης, Επιστολές, 1.

ΠΗΓΗ 4

«Η γη στενάζει (...) αχθοφόρος σμήνους προσφύγων»

Απόσπασμα επιστολής του Καποδίστρια προς τον στρατηγό Τσώρτς (Πόρος, 12 Μαρτίου 1828).

Όθεν κατά το παρόν, δεν παρακινώ ουδένα να έλθη εις την Ελλάδα προς τέρψιν, διότι ο μεν ουρανός πάγκαλος αληθώς, η δε γη όμως στενάζει άγονος, αχθοφόρος σμήνους προσφύγων και επαιτών. Και εν Αιγίνη δε και ενταύθα και παντού όπου υπήγα, ηυλίσθην χειρότερα παρά εις στρατόπεδον, μόλις ευρών κλίνην αποσκευής και τράπεζαν εις γραφήν.

Καποδίστριας Ιωάννης, Επιστολές, 1.

ΠΗΓΗ 5

Άστεγοι πρόσφυγες στο Ναύπλιο

Απόσπασμα επιστολής του Καποδίστρια προς τους Σταμ. Βούλγαρη και Ν. Μαυρομμάτη (αρχές Απριλίου 1828).

Η πόλις αύτη [Ναύπλιον] και αι προβολαί των φρουρίων αυτής γέμουσι πολυαριθμωv καλυβίων, όπου ως εκ των μακρών συμφορών της πατρίδος συνεσωρεύθησαν ανέσσιοι γέροντες, γυναίκες τε και παιδία αθλίως διακείμενοι και υπό νόσων επαπειλούμενοι, εσομένων δια την ενεστώσαν ώραν του έτους, φοβερών εις τε την πόλιν και εις πάσαν την επικράτειαν.

Καποδίστριας Ιωάννης, Επιστολές, 2.

Σύμφωνα με την αφήγηση του βιβλίου σας, καθώς και τα στοιχεία που θα αντλήσετε από τα πιο πάνω παραθέματα, να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

- α) Ποιες συνθήκες ζωής επικρατούν στην Ελλάδα κατά την άφιξη του Καποδίστρια και ποια είναι η θέση των προσφύγων;
- β) Με ποιο πολιτικό πρόγραμμα προσπάθησε ο Κυβερνήτης να αντιμετωπίσει την κατάσταση;

2.

ΠΗΓΗ 1

Προσωρινή περίθαλψη των προσφύγων

[Ο Κυβερνήτης] αμέσως σχεδόν μετά την άφιξίν του εις Ελλάδα ζητεί εξ Αιγίνης (19 Ιανουαρίου 1828) παρά των δημογερόντων Ναυπλίου να καταρτίσουν το ταχύτερον καταλόγους των προσφύγων, οι οποίοι κατέφυγον εις το Ναύπλιον ή τα περίχωρά του, και να σταλούν προς αυτόν. Ζητεί επί πλέον να γίνη η όλη εργασία κρυφίως, χωρίς ουδ' αυτοί οι πτωχοί ν' αντιληφθούν τι, επειδή ασφαλώς δεν εγνώριζε καλώς εισέτι ποία μέτρα θα ηδύναντο να ληφθούν εκ μέρους της κυβερνήσεως δια την ανακούφισιν αυτών. Ακριβώς δε παρά των δημογερόντων εζήτηι να του υποδειχθούν τα μέτρα δια την περίθαλψιν των προσφύγων και των πτωχών.

.....

Επειδή δε προ παντός άλλου μέτρου απαραίτητος ήτο η θεραπεία των πρακτικών αναγκών των προσφύγων τούτων, δια τούτο από του Ιανουαρίου του 1828 εις τα μέρη, εις τα οποία είχαν καταφύγει πρόσφυγες ή υπήρχον πτωχαί οικογένειαι, δηλαδή εις Πόρον, Αίγινα, Άργος, Ναύπλιον και νήσους Αιγαίου, εμοίραζεν ο Κυβερνήτης καθ' ημέραν ως μισθόν εργασίας 2.500 μερίδας. Τας μερίδας ταύτας ήτο ανάγκη βραδύτερον, κατά Μάιον, να διπλασιάση και να τριπλασιάση, ιδίως μετά την εξάπλωσιν της πανώλους, διότι τα ληφθέντα αυστηρότατα μέτρα υγειονομικού αποκλεισμού (...) ηύξανον το πλήθος των ενδεών οικογενειών.

Απ. Βακαλόπουλος, *Πρόσφυγες και Προσφυγικόν Ζήτημα κατά την Επανάστασιν του 1821*, Ιστορική Μελέτη, Εν Θεσσαλονίκη 1939, σσ. 109-110.

ΠΗΓΗ 2

Ναύπλιον. Λιθογραφία του Fr. Hohe από πίνακα εκ του φυσικού εκτελεσθέντα ολίγον προ της αφίξεως του Καποδίστρια υπό του Krazeisen. (Εκ της συλλογής Σπ. Μαρκεζίνη).

Σπ. Μαρκεζίνης, ό.π., τόμ. 1, σ. 70.

ΠΗΓΗ 3

Σχεδιάζεται η αραίωση του πληθυσμού του Ναυπλίου

Απόσπασμα επιστολής του Καποδίστρια προς τους Σταμ. Βούλγαρη και Ν. Μαυρομμάτη (αρχές Απριλίου 1828).

Οφείλουσα να προλάβη το δεινόν η κυβέρνησις εκ των ενόντων πόρων, σας επιβάλλει, Κύριοι, την εξής επιστασίαν.

α. Να επισκεφθήτε, πρώτον εντός της πόλεως [Ναυπλίου], και έπειτα εις τας προβολάς των φρουρίων, εν προς εν τα (...) καλύβια.

β. Να καταστρώσετε κατάλογον ακριβή και ονομαστικόν των ενοικούντων ανδρών, γυναικών, και παιδίων, κατά μέρος σημειούντες τα ηλικίαν έχοντα εννέα έως δώδεκα ετών.

Καποδίστριας Ιωάννης, *Επιστολές*, 2.

ΠΗΓΗ 4

Το Ορφανοτροφείο

Ο ναός και το κτίριο του ιδρύματος του Ορφανοτροφείου Αιγίνης, κτίσθηκαν με χρήματα Ελλήνων του εξωτερικού και φιλελλήνων, επάνω σε οικόπεδο που πρόσφερε η Δημογεροντία της Αίγινας.

(...) Στις 6 Απριλίου 1829 έγιναν τα επίσημα εγκαίνια ναού και οικοδομήματος, μεγαλόπρεπου για την εποχή του. Από τις αρχές Μαρτίου είχαν εγκατασταθεί τα πρώτα παιδιά «λείψανα της σκληράς αιχμαλωσίας» των Τούρκων, που είχαν εξαγορασθή στην Αλεξάνδρεια με χρήματα του φιλέλληνας βασιλέως της Γαλλίας Καρόλου Ι', ύστερα από παρακίνηση του Καποδίστρια. Με το διάταγμα της 16^{ης} Μαΐου 1829 ο Καποδίστριας καθόριζε τον τρόπο διοικήσεως και τον κανονισμό λειτουργίας, τον τρόπο διορισμού των επιτρόπων και διδασκάλων του τεράστιου για την εποχή του εκπαιδευτικού αυτού ιδρύματος, όπου 500 - 600 ορφανά και απροστάτευτα παιδιά θα προστατεύονταν και θα μορφώνονταν.

Ελένη Κούκκου, *Η παιδεία από το 1828 ως το 1831*, Ι.Ε.Ε., τόμ. ΙΒ', σ. 589.

Με βάση τα στοιχεία του σχολικού εγχειριδίου και των πιο πάνω παραθεμάτων, να αναφερθείτε στις ενέργειες που προέβη άμεσα ο Καποδίστριας, μέσα στα πλαίσια του πολιτικού του προγράμματος, για να αντιμετωπίσει το θέμα της περίθαλψης των απόρων προσφύγων.

3.

ΠΗΓΗ

«Να επαρκέση (το έθνος) εις εαυτό»

Το όνειρον του Καποδιστρίου ήτο ν' αποκαταστήσει εις την Ελλάδα γεωργικούς πληθυσμούς, προ πάντων προσφύγων, οι οποίοι θα μετέβαλλον τον ηρειπωμένον και κατεστραμμένον τόπον εις χώραν αγροτικήν και ευτυχισμένην. Ούτω γράφων την 10 Νοεμβρίου 1830 προς τον εν Οδησσώ Στούρτζαν του ομιλεί δια την προσπάθειάν του, όπως διεγείρη «το έθνος ίνα αγωνισθή και επαρκέση εις εαυτό, αν αποτύχη των βοηθειών, ας αι Δυνάμεις τω είχαν υποσχεθή» (...). Δι' αυτό ο Καποδίστριας μέσω του Στούρτζα επικαλείται την συνδρομήν των Ελλήνων κεφαλαιούχων της Οδησσού δια την εξ αυτών σύστασιν μιας εταιρείας, η οποία σκοπόν θα είχε τον συνοικισμόν των Ελλήνων των Μοσχονησίων, της Βάρνης, της Αγκιάλου, της Σωζουπόλεως κλπ.

.....

Το ζήτημα της αποκατάστασης των προσφύγων (...) συνεδέετο κατ' ανάγκην προς το ακανθώδες ζήτημα των λεγομένων Εθνικών Γαιών (...). Η παραχώρησις μέρους αυτών εις πρόσφυγας δι' αποκατάστασιν θα διήγειρε την αγανάκτησιν των εντοπίων, οι οποίοι και αυτοί ως πολεμήσαντες θα εξήτουν μέρος των γαιών τούτων. Και πραγματικώς οι χωρικοί της κυρίως Ελλάδος ενόμιζον, ότι αυτοί λογικώς έπρεπε να είναι οι φυσικοί κληρονόμοι των εν τη χώρα ευρισκομένων τουρκικών κτημάτων. Την ιδέαν ταύτην εκαλλιέργουν και εξήπλωνον εις τας μάζας των χωρικών (...) εκπρόσωποι της αγροτικής ολιγαρχίας, μολοντί προσεποιούντο ότι συναινούν δι' ένα εποικισμόν προσφύγων. Η αγροτική ολιγαρχία προέβαιεν εις την ενέργειαν ταύτην ελπίζουσα να υποκαταστήση τους Τούρκους εις τα κτήματά των.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σσ. 134-135 και 111.

Με βάση τις γνώσεις σας από το σχολικό εγχειρίδιο και τα στοιχεία που θα αντλήσετε από το πιο πάνω παράθεμα, να επισημάνετε και να αιτιολογήσετε,

- α) τους στόχους της αγροτικής πολιτικής του Καποδίστρια,
- β) το ρόλο των προσφύγων σ' αυτούς τους σχεδιασμούς,
- γ) τις δυσκολίες στις οποίες προσέκρουε το σχέδιο του Κυβερνήτη.

4.

ΠΗΓΗ 1

Απόσπασμα από τις οδηγίες του Καποδίστρια προς τους Στ. Βούλγαρη και Ν. Μαυρομμάτη (αρχές Απριλίου 1828) για τη δημιουργία του συνοικισμού Πρόνοια, έξω από το Ναύπλιο.

(...)

γ. Θέλετε συνεκλέξη μετ' εμού έξω της πόλεως, πλησίον του χωρίου Άρεια, τόπον υγιεινόν και προσφυή, ίνα εκεί κατασκευασθώσιν ανυπερθέτως καλύβαι αι αναγκαίαι εις υποδοχήν των δυστυχών τούτων αξιοτάτων της παρά της πατρίδος επιμελείας.

Καποδίστριας Ιωάννης, Επιστολές, 2.

ΠΗΓΗ 2

Δημιουργείται ο συνοικισμός Πρόνοια

Οδηγίες του Καποδίστρια προς τον Ν. Καλλέργη, έκτακτο επίτροπο Αργολίδος (17 Απριλίου 1828).

(...) Επειδή ο κ. Στ. Βούλγαρις εχάραξεν τον υπογραμμόν του νέου συνοικισμού (...) εις μέρος εκλεχθέν (...) η κυβέρνησις θέλη σας παρέξη τα χρήματα προς κατασκευήν του χωρίου και κατασκήνωσιν των πτωχών υγιεινήν τε και χρήσιμον. Εις αυτούς ηδύνατο προσωρινώς να παραχωρηθώσι και αι παρακείμεναι κάλλισται γαίαι, ούσαι του δημοσίου βέβαιαι, ίνα ζώσι καλλιεργούντες, και αν εχρειάζετο να τοις χορηγηθή και τις μικρά καταβολή εις προαγωγήν του γεωπονικού έργου (...), του δε χωρίου άμα

κατασκευαζόμενοι, να μεταβιβάσετε εις αυτό το πρώτον τας εν μέση τη πόλει [του Ναυπλίου] πτωχότερας και δυστυχωτέρας των οικογενειών, καθαιρούντες αμέσως τα καλύβια των ίνα αρχίση της πόλεως ο υγιασμός. (...) Καλείσθω δε το όνομα του νέου χωρίου Πρόνοια.

Καποδίστριας Ιωάννης, *Επιστολές*, 2.

ΠΗΓΗ 3

«Το Ναύπλιον ανακαθαίρεται από τα συντρίμματα»

Η περιοχή που διάλεξαν από κοινού ο Κυβερνήτης με το Βούλγαρη για την ίδρυση του νέου οικισμού είναι η βορειοανατολική πλευρά του Παλαμηδίου, εκεί όπου βρισκόταν ο ναός των Αγίων Πάντων και το νεκροταφείο της πόλης.

Ένα χρόνο μετά την ίδρυσή της, η Πρόνοια αριθμεί κιάλας γύρω στους 2.500 κατοίκους. Το Νοέμβριο του 1830 ο Καποδίστριας (...) λέει: «Το Ναύπλιον ανακαθαίρεται από τα συντρίμματα, και καθ' εκάστην μάλλον μετασχηματίζεται εις όντως πόλιν. Αι δε καλύβια τας οποίας είχα κατασκευάση έξω προ δύο ετών εκλείπουσι και αντ' αυτών εγείρονται οίκοι μεγάλοι και ευπρεπείς συστήσαντες το προάστιον την Πρόνοιαν».

Πράγματι, κοντά στους πρώτους κατοίκους της Πρόνοιας, πρόσφυγες από διάφορα μέρη της Ανατολής, και πολλοί αγωνιστές, κυρίως Κρητικοί, ήρθαν να εγκατασταθούν στο προάστιο, και αρκετοί άλλοι πολίτες, περισσότερο εύποροι.

Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη, «Πρόνοια, ο πρώτος προσφυγικός συνοικισμός της ελεύθερης Ελλάδας», *Αρχαιολογία*, τεύχ. 51, Ιούνιος 1994.

Αφού λάβετε υπόψη την αφήγηση του βιβλίου σας και τα σχετικά στοιχεία των πιο πάνω παραθεμάτων, να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

- α) Ποιους σκοπούς εξυπηρέτησε η ίδρυση του προσφυγικού συνοικισμού της Πρόνοιας;
- β) Γιατί το όλο σχέδιο δημιουργίας της Πρόνοιας στέφθηκε με επιτυχία;

5.

ΠΗΓΗ 1

Το ΚΕ΄ ψήφισμα του 1831

Διάφορα ψήφισματα που εκδίδονται την εποχή της καποδιστριακής περιόδου μαρτυρούν την ίδρυση και άλλων προσφυγικών συνοικισμών. Γενικά η κοινωνική μέριμνα του νεοσύστατου κράτους, με τη συμβολή εύπορων Φιλελλήνων και ανθρωπιστών της εποχής για την αποκατάσταση και περίθαλψη των «ανέστιων και απόρων» κάνει τα πρώτα δειλά της βήματα. Το ΚΕ΄ ψήφισμα του 1831 αναφέρεται στην παροχή δωρεάν γης «...εις τους θέλοντες ν' ανεγείρουν πόλιν ή προάστιο, όπου ήδη υπάρχουν μόνον ερείπια, ή οπουδήποτε της Ελλάδος επί γης εθνικής...».

Ανθούλα Καραμούζη, *Καταγραφή και χαρτογράφηση προσφυγικών οικισμών, στο συλλογικό τόμο «Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα, οι προσφυγιοπόλεις στην Ελλάδα»*, Επιστημονικό Συμπόσιο 11 και 12 Απριλίου 1997, σ. 19.

ΠΗΓΗ 2

Οι αγροτικοί συνοικισμοί Απάθεια και Εξαμίλι

Ο Καποδίστριας προβαίνει επίσης εις την αραίωσιν του πληθυσμού της Αιγίνης. Κατά την εποχήν αυτήν όλος ο πληθυσμός της παλαιάς πόλεως είχε συγκεντρωθεί εις τον λιμένα της Αιγίνης, όπου ήδη από της εκρήξεως της Επαναστάσεως είχαν συσσωρευθή ολίγον κατ' ολίγον πλήθη προσφύγων (...). Ούτως η Αίγινα επί τι διάστημα ηρίθμει 25 - 30.000 ψυχάς. Επειδή δε οι πλείστοι ήσαν πολύ πτωχοί και δεν ηδύναντο να κατασκευάσουν ιδίας καλύβας, ήνοιγον τους απειραριθμούς επί των βράχων λαξευμένους αρχαίους τάφους (...) και μετέβαλον τας κατοικίας των νεκρών εις τοιαύτας των ζωντανών.

(...) Αρκετάς λοιπόν οικογενείας της Αιγίνης εγκαθιστά γεωργικώς ο Κυβερνήτης εις την Απάθειαν του Πόρου τη βοήθεια του φιλέλληνος Ιρλανδού Στέβενσον (...). Ορίζει χιλιάδας γυναικών και παιδιών να εργασθούν την γην και τους τρέφει προσωρινώς από τας χρηματικές ενισχύσεις, τας οποίας λαμβάνει εκ της Δύσεως (...). Τα βοηθήματα όμως αυτά δεν είναι ικανά να αντιμετωπίσουν τας πελωρίους ανάγκας (...).

Ήτο εύλογος λοιπόν η προθυμία και η χαρά, με την οποίαν εδέχθη ο Κυβερνήτης την πρότασιν, ην υπέβαλεν προς την ελληνικήν κυβέρνησιν κατά τας αρχάς Μαρτίου 1829 ο Howes, πληρεξούσιος εν Ελλάδι φιλανθρωπικής εταιρείας των Ηνωμένων Πολιτειών. Κατά την πρότασιν ταύτην ανελάμβανε να εγκαταστήση γεωργικώς μερικάς πτωχάς οικογενείας της Αιγίνης, αι οποίαι έως τότε εκέρδιζον τον επιούσιον απασχολούμενοι εις την οικοδομήν του Ορφανοτροφείου και εις τα έργα της προκυμαίας της νήσου. Προς τούτο εξήτει έκτασιν γης 5.000 στρεμμάτων πλησίον της Κορίνθου, εις την θέσιν την λεγομένην επάνω Εξαμίλι, με πενταετή ασυδοσίαν. Ο Κυβερνήτης, παρά τας αντιρρήσεις του υπουργικού συμβουλίου, παρεχώρησεν (...) την αιτουμένην έκτασιν.

(...) Φαίνεται όμως ότι ο εποικισμός ούτος προσέκρουσεν εις εμπόδια και έμεινεν ανεκτέλεστος.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σσ. 114-116.

Με αφετηρία την αγροτική πολιτική του Καποδίστρια, όπως εκτίθεται στο βιβλίο σας, και αφού λάβετε υπόψη την αφήγηση των πιο πάνω παραθεμάτων, να αναφερθείτε στους λόγους που ώθησαν τον Καποδίστρια να επιχειρήσει την ίδρυση των δύο γεωργικών συνοικισμών Απάθεια και Εξαμίλι, καθώς και στους λόγους για τους οποίους η προσπάθεια απέτυχε.

6.

ΠΗΓΗ 1

Το πρόβλημα της αναρχίας

Το στρατιωτικόν ζήτημα παρουσίαζε την μεγαλύτεραν σπουδαιότητα μεταξύ των άλλων μεγάλων επίσης προβλημάτων. Παραμέλησις του ζητήματος τούτου θα επέφερε την επαύξησιν της αναρχίας, διότι χιλιάδες οπλοφόρων, απολούμενοι της υπηρεσίας ή εγκαταλειπόμενοι άνευ σοβαράς τινος οργανώσεως θα διεκινδύνευον την ασφάλειαν της χώρας, η οποία ήτο απαραίτητος όρος προς επίλυσιν των λοιπών ζητημάτων.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σ. 111.

ΠΗΓΗ 2

Απομακρύνονται οι Ολύμπιοι από τις βόρειες Σποράδες

Απόρρητη οδηγία του Καποδίστρια προς τους εκτάκτους επιτρόπους του Αιγαίου. Αι οικογένειαι [των Ολυμπίων] και ολίγοι αρχηγοί μετά στρατιωτών, επί διαφόροις προφάσεσι, θεωρούσιν έτι τας βορείους Σποράδας και άλλας νήσους ως νόμιμον καταφύγιόν των. Όθεν αξιομέλητον είναι το να γνωρίση ακριβώς η κυβέρνησις τον αριθμόν και την κατάστασιν τούτων, και τι το πρακτέον, ίνα ή παύση αυτούς αδικούντας, όπου μένουσιν, ή μεταστήση όλως από των νήσων.

Καποδίστριας Ιωάννης, Επιστολές, 2.

ΠΗΓΗ 3

Σκηνή πειρατικής ζωής εις τας νήσους του Αιγαίου, κατά πίνακα του Βαρώνου Von Stackelberg. Αι ελληνικάί νήσοι και αι ακταί προσεφέροντο δια την πειρατείαν, το δε

έμψυχον υλικόν υπήρξεν άφθονον κατά τα πρώτα μετά την Επανάστασιν έτη, ότε λόγω του πολέμου πολλά πλοία ηχρηστεύθησαν και το εμπόριον κατεστράφη.

Σπ. Μαρκεζίνης, ό.π., τόμ. 1, σ. 56.

ΠΗΓΗ 4

Καταστολή της πειρατείας

Απόσπασμα επιστολής του Καποδίστρια προς τον Εύνάρδο, 3 Φεβρουαρίου 1830.

Και τω όντι πώς έλειψεν η πειρατεία μετά την έλευσίν μου; Διότι οι Ολύμπιοι και οι Ρουμελιώται οι εμφωλεύοντες εις τας νήσους του Αιγαίου ήλθον εις Μέγαρα και συνέστησαν τας χιλιαρχίας.

Καποδίστριας Ιωάννης, Επιστολές, 3.

ΠΗΓΗ 5

Απολογισμός του Καποδίστρια προς τη Δ΄ Εθνοσυνέλευση, 13 Ιουλίου 1829

Το Αρχιπέλαγος απηλλάχθη από την πειρατεία, δια την οποίαν επροστρίβετο άδίκον όνειδος εις του Ελληνικού Ναυτικού το αξιότιμον όνομα. Κατά την Τροιζήνα και Μεγαρίδα συναχθέντες, ανεσυνετάχθησαν όλοι οι γενναίοι στρατιώται οι προτού δια την ταλαιπωρίαν και την ανωμαλίαν εκτραχηλισθέντες εξ ανάγκης εις την οδόν της απελπισίας.

Καποδίστριας Ιωάννης, Επιστολές, 3.

Με βάση τις γνώσεις σας από το σχολικό εγχειρίδιο και τα σχετικά στοιχεία από τα πιο πάνω παραθέματα, να αναφερθείτε στον τρόπο με τον οποίο η αποκατάσταση των προσφύγων εξυπηρέτησε το στόχο του Καποδίστρια για αντιμετώπιση της αναρχίας και εμπέδωση αισθήματος ασφάλειας στη χώρα.

7.

ΠΗΓΗ

Διαμαρτυρία των κατοίκων της Άνω Σύρου για την αντιπροσώπευση των Ερμουπολιτών στη Δ΄ Εθνοσυνέλευση.

«Τή άραγες έχουν να προβάλουν εις την Εθνοσυνέλευσιν περί της πατρίδος μας; τα υποστατικά τους, τους αμπελόνας τους, τας ηδιοχτισίας τους ή την δεκατιάν οπού πληρόνουν και θέλουν να έχουν δικέομα πληρεξουσίου!!! (...) τα τοπικά δικαιώματα ουδής άλος κατά νόμον δεν δήνετε να χέρετε ημίν μόνον ο αυτόχθον κάθε πατρίδος».

Ανδρ. Μάμουκας, Τα κατά την Αναγέννησιν της Ελλάδος, τόμ. 11, πηγή το βιβλίο του Απ. Βακαλόπουλου, ό.π., σ. 120.

Σύμφωνα με την αφήγηση του βιβλίου σας και την πληροφορία του πιο πάνω παραθέματος, να αναφερθείτε,

- α) στις αποφάσεις της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης σχετικά με το θέμα των εθνικών γαιών και την αποκατάσταση των ακτημόνων,
- β) στις ενέργειες του Καποδίστρια ως προς το θέμα αυτό,

γ) στις αντιδράσεις των αυτοχθόνων.

8.

ΠΗΓΗ 1

Ε΄ ψήφισμα, άρθρ. Β΄ της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης, περί αποζημιώσεων.

Η Κυβέρνησις θέλει λάβει τα ανήκοντα μέτρα δια να ερευνήση επίσης τα δικαιώματα των πλοιαρχων των τριών Ναυτικών Νήσων, των στρατιωτικών σωμάτων της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδος και των Νήσων, των πολιτικών Υπουργών, των πολιτών και των Κοινοτήτων της Επικρατείας, όσα θέλουν απαιτήσει αποζημιώσεις.

Ανδρ. Μάμουκας, ό.π., τόμ. 11, σ. 163.

ΠΗΓΗ 2

Οι Χίοι μετά τη δεύτερη καταστροφή της πατρίδας τους

Η κοινότης των Χίων [στην Ερμούπολη] συνελθούσα την 8 Μαΐου 1828 (...) προέβη εις την εκλογήν των νέων δημογερόντων (...) [εκ των οποίων οι δύο] εφυλακίσθησαν την 8 Ιουνίου 1828 μετά τριών άλλων μελών της παλαιάς δημογεροντίας υπό του Εκτάκτου Επιτρόπου των Βορείων Κυκλάδων, δια να πληρώσουν χρέος τι προς τον ιδιώτην Δημ. Ζάννον, παρά του οποίου ηγόρασαν σίτον προς διατροφήν των τακτικών και ατάκτων στρατευμάτων κατά την εις Χίον εκστρατείαν. Οι δε φυλακισμένοι (...) διαμαρτύρονται δια την φυλάκισίν των δια χρέος, το οποίον δέον να θεωρηται του Έθνους και όχι ιδικόν των (...). Τούτο όμως ηρνείτο διαρρήδην ο Καποδίστριας, ο οποίος ηπέιλει ότι, εν η περιπτώσει δεν ήθελον πληρώση τα χρέη των, θα ευρίσκετο εις την ανάγκην να αρχίση τακτικάς ανακρίσεις, δια των οποίων θα ανευρίσκοντο οι πραγματικοί υπεύθυνοι δια την κακήν διαχείρισιν των χρημάτων. Παρά ταύτα, οι ευρισκόμενοι εις τας φυλακάς Χίοι δημογέροντες αποφυλακίζονται (...) κατά τα μέσα Αυγούστου 1828 (...). Το ζήτημα όμως των χρεών της πρώτης δημογεροντίας δεν λύεται.

.....
Οι Χίοι (...) δραπτόμενοι της ευκαιρίας των εν τη εθνική συνελύσει γενομένων συζητήσεων περί αποζημιώσεων, απευθύνουν (...) αναφοράν από 23 Ιουλίου 1829 προς τον Καποδίστριαν, δια της οποίας τον παρακαλούν, ίνα συμπεριληφθούν και αυτοί εις τας γενικάς περί αποζημιώσεων διατάξεις. Ζητούν δε να αποζημιωθούν όχι δια τας καταστροφάς και τα παθήματα των Χίων απ' αρχής του Αγώνος, αλλά δια τα χρήματα, τα οποία εδάνεισαν (...) δια την οργάνωσιν της δευτέρας εκστρατείας κατά της Χίου. (...) Η επί των αναφορών Επιτροπή, εις την οποίαν παραπέμπεται η αίτησις των μετά την

ανάγνωσίν της ενώπιον της συνελεύσεως, γνωμοδοτεί την 31 Ιουλίου να διαβιβασθή προς την κυβέρνησιν, δια να περιληφθή εις τας γενικάς περί των αποζημιώσεων διατάξεις μετά την εκκαθάρισιν των λογαριασμών των.

.....
Προς την κατεύθυνσιν [να μην υπαχθεί η Χίος στην Τουρκία] εστρέφοντο αι προσπάθειαι των Χίων. Δι' αυτό ουδεμία επίσημος ενέργεια αυτών παρά τη εθνοσυνελεύσει προς αποικισμόν εντός της κυρίως Ελλάδος. Ιδιωτικά μόνον πρωτοβουλία Χίων ανεκίνουν το ζήτημα (...) ως η του Κοραή, φοβουμένου μη σκορπισθούν οι Χίοι εις διάφορα μέρη του κόσμου. Αι ανωμαλίας όμως των πραγμάτων εις την Ελλάδα δεν ήσαν καθόλου ενθαρρυντικά δια τους Χίους, ιδίως δια τους γεωργούς. (...). Οι Χίοι γεωργοί αποβλέπουν εις την Χίον και, μόνον εν η περιπτώσει δεν απελευθερωθή, προτίθενται να μεταβούν προς τας Αθήνας ή Εύριπον και όχι προς την Πελοπόννησον.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σσ. 121-124.

ΠΗΓΗ 3

Οι Χίοι αποβλέπουν στην Εύβοια

Η νήσος Εύριπος από ολιγαρίθμους και ειρηνικούς εγχωρίους κατοικουμένη, ευρύχωρος, εύκαρπος, σύδενδρος, μεταλλίτις, δια την θέσιν της και τα πολλά και πολυειδή προϊόντα της αρμοδία εις γενικόν εμπόριον, αξία της φιλοπονίας των εμπείρων γεωργών μας και επιτηδεία εις αύξησιν του ναυτικού δια την ξυλικήν της και τους καλούς λιμένας της, μας εφάνη ο καταλληλότερος εις τα ιδιαίτερα συμφέροντα των Χίων τόπος.

Γιάννης Βλαχογιάννης, Χιακόν Αρχείον, τόμ. 4, σσ. 172-174.

Με βάση τα στοιχεία που παρατίθενται στο βιβλίο σας και στα πιο πάνω παραθέματα, να εκθέσετε και να σχολιάσετε τα εξής:

- α) Ποια είναι τα αιτήματα των Χίων προς τη Δ' Εθνοσυνέλευση και ποια ιδιαίτερα συμφέροντά τους εξυπηρετούν;
- β) Ποια απ' αυτά τα αιτήματα ικανοποιήθηκαν και ποια απορρίφθηκαν από την Εθνοσυνέλευση;

9.

ΠΗΓΗ 1

Οι Κυδωνιείς και ο Καποδίστριας

Ο Κυβερνήτης της Ελλάδος προς τον Διοικητήν Αιγίνης.

Αι αναφοράί σου τας οποίας μας διεύθυνες (...) συνοδεύουν τας πράξεις επιτροπής τινος, ήτις νομίζεται ότι παριστάνει τας δύο κοινότητας Κυδωνιών και Μοσχονησίων. Πρέπει να είπωμεν δια να μην αγνοήσιν ότι ελυπήθημεν βλέποντες ότι πολίται των δύο τούτων επαρχιών της Μικράς Ασίας, πρόσφυγες εις την Ελλάδα, επιμένουν εις την απάτην του να πιστεύουν ότι έχουν δικαίωμα να συστήσουν εις το έδαφος αυτής κοινότητα (...) ενώ η

κοινότης αυτή, υπάρχει ή νομίζεται ότι υπάρχει εις την δικαιοδοσίαν του Σουλτάνου.

Μόνον αυτή η παρατήρησις πρέπει να αποδείξη εις τους υπογράφοντας τας πράξεις, τας οποίας μας απέστειλας, ότι η Κυβέρνησις δεν δύναται να αναγνωρίση το κύρος των, χωρίς να εμβάλη εις κίνδυνον μεγαλύτερα συμφέροντα της Επικρατείας. Η Πόρτα τω όντι ήθελε παραπνευθή εις τας Συμμάχους Αυλάς, διότι η Ελληνική Κυβέρνησις λαμβάνει μέρος υπερασπιζόμενη υπηκόους τούς οποίους αι συνθήκαι θέτουν υπό την Οθωμανικήν δικαιοδοσίαν.

Αλλά δεν θέλομε δια τούτο να απελπίσωμεν τους δυστυχείς πρόσφυγας Κυδωνιείς και Μοσχονησιώτας, αλλ' ουδέ εννοούμεν να στερήσωμεν είτε αυτούς είτε εκείνους εκ των συμπολιτών των, όσοι θελήσουν να έλθουν να κατασταθούν εις την Ελλάδα, της υποδοχής και των ωφελημάτων εφ' ων έχουσι το δικαίωμα εις το νέον κράτος.

Πηγή το βιβλίο της Α. Παναγιωταρέα, *Όταν οι αστοί έγιναν πρόσφυγες*, σσ. 53-54.

Το κείμενο παρατίθεται αυτούσιο στον Ν. Σαλτέλη, *Ο Κυδωνιάτης*, ποίημα εις άσματα τέσσερα, Αθήναι 1880.

ΠΗΓΗ 2

Μικρασιάτες πρόσφυγες επιστρέφουν στις πατρίδες τους

Η κυβέρνηση εξ άλλου (...), δεν ηδύνατο να βοηθήση άπαντας και να θεραπεύση τας ανάγκας των γεωργών (...). Πρώτοι βεβαίως ήρχισαν να αποδημούν οι εναπομένοντες εκ Τουρκίας πρόσφυγες, οι οποίοι εξηκολούθουν να νοσταλγούν την ιδιαίτεραν πατρίδα των τοσούτον μάλλον, καθ' όσον η εν Ελλάδι πρωτόγονος έτι κατάστασις καθίστα εμφανεστέραν την μεταξύ των δύο χωρών σύγκρισιν.

(...) Πολλοί ήδη επανελθόντες είχαν ανακτήσει τα κτήματά των και επανεύρον την προτέραν των ζωήν. Η διάθεσις λοιπόν τούτων έναντι του Κυβερνήτου κάθε άλλο παρά καλή ήτο δυνατόν να είναι. Ωστε δεν είναι καθόλου απίθανον, ότι το εν Σμύρνη παρατηρούμενον εχθρικόν πνεύμα των ομογενών προς τον Καποδίστριαν να ενδυναμώθη και εξ απογοητευμένων και επανελθόντων προσφύγων.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σ. 148.

Αφού λάβετε υπόψη τα στοιχεία που παρατίθενται στο βιβλίο σας και στα πιο πάνω παραθέματα, να απαντήσετε στα εξής:

- α) Ποια ήταν η στάση της ελληνικής και της οθωμανικής κυβέρνησης απέναντι στους Κυδωνιείς πρόσφυγες και ποιοι λόγοι την υπαγόρευσαν;
- β) Πώς αντέδρασαν οι Κυδωνιείς απέναντι στην πολιτική αυτή;

10.

ΠΗΓΗ 1

Νέο κύμα προσφύγων από την Κρήτη

Εκ Ναυπλίου 5 Δεκεμβρίου (1830)

Εκ των μέτρων, τα οποία απεφάσισε να βάλει εις πράξιν, και εκτελεί ήδη, η πόρτα επάνω εις την αξιοθρήνητον νήσον Κρήτην, οι εγκάτοικοι Έλληνες φαίνεται ότι δεν ευρίσκουν πλέον καμμίαν ασφάλειαν εις την πάτριόν των γην, και καταφεύγουν ολονέν εις την Πελοπόννησον και εις το Αιγαίον Πέλαγος. 600 περίπου ψυχαί, των οποίων τα 14/15 είναι γυναίκες και παιδιά, ήλθον εις το Ναύπλιον. Όλοι ούτοι δυστυχούν εις τον έσχατον βαθμόν. Η κυβέρνησις τους εχορήγησεν ήδη χρηματικά τινα βοηθήματα, δια να εξοικονομηθώσι προσωρινώς, αλλά πού μέσα δια να δίδεται τακτικόν σιτηρέσιον εις όλους τους καταφεύγοντας, των οποίων ο αριθμός αυξάνει καθημέραν. Εξ αυτών 200 περίπου ψυχαί εστάλησαν παρά της Κυβερνήσεως εις το αγροκήπιον της Τίρυνθος (...). Εξ αυτών δέκα οικογένειαι, γνωρίζουσαι την γεωργίαν, απεφάσισαν να μείνουν εις Τίρυνθα, δια να συστήσωσιν εκεί χωρίον. Εις αυτούς θέλει χορηγήσει η κυβέρνησις γην, βόας και σπόρον. Εις τινας των λοιπών θέλει δοθή μετρία χρηματική βοήθεια, δια να εξεργασθή έκαστος την οποίαν γνωρίζει τέχνην. Εις δε τους αδυνάτους και ανικάνους, δια να πορίζωνται το ζην, θέλει προσδιορισθή σιτηρέσιον ανάλογον με τα μέσα μας.

Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, 6 Δεκεμβρίου 1830, αρ. φύλ. 96.

ΠΗΓΗ 2

Οι Τούρκοι δεν εμποδίζουν την απομάκρυνση των Κρητών από το νησί τους.

Μετά τινος μήνας [οι Κρήτες] ήρχισαν κρυφίως να επιστρέφουν εις την πατρίδα των άνευ της αδείας της κυβερνήσεως, μάλιστα οι εν Νάξω και οι εν ταις άλλαις νήσοις του Αιγαίου. Τότε ο Κυβερνήτης, κατόπιν των παραπόνων των εν Κρήτη Τούρκων κατά των εν Ελλάδι Κρητών, διέταξε τον περιπλοάρχην Σαχίνην να εμποδίξη τους Κρήτας πρόσφυγας να επιστρέφουν εις την πατρίδα των και να τους στέλλη εις το Ναύπλιον, όπου θα ελαμβάνετο φροντίς περί αυτών. Εκεί ήλθον, όσοι εξ αυτών ηθέλησαν. Αλλά πολλοί εκ των εις Κρήτην μεταβαινόντων επέστρεφον εις τα μεσσηνιακά φρούρια συναποκομίζοντες τας οικογενείας και τα ζώα των, αφ' ου οι Τούρκοι ουδέν κώλυμα προέβαλλον εις τούτο.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σ. 136.

ΠΗΓΗ 3

Μέτρα για την αποκατάσταση των Κρητών προσφύγων το 1831

Ψήφισμα ΚΔ´

Παράθεμα του σχολικού εγχειριδίου σσ. 128-129.

Με βάση την αφήγηση του βιβλίου σας σχετικά με τους Κρήτες πρόσφυγες κατά την καποδιστριακή περίοδο και τα πιο πάνω παραθέματα, να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

- α) Για ποιους λόγους εμφανίζεται την περίοδο αυτή νέο προσφυγικό ρεύμα από την Κρήτη;
 - β) Για ποιους λόγους η κυβέρνηση φροντίζει για την αποκατάσταση των Κρητών προσφύγων και τη μόνιμη εγκατάστασή τους;
 - γ) Ποια μέτρα ελήφθησαν για το σκοπό αυτό και ως ποιο βαθμό αυτά τα μέτρα απέδωσαν;
11. «Τα ανακουφιστικά μέτρα του Κυβερνήτη για τους απόρους, τους ακτήμονες και τους μικροκαλλιεργητές της γης δεν αντιμετώπιζαν ριζικά το προσφυγικό ζήτημα».
- Με αφετηρία τη φράση αυτή (σ. 129) και αξιοποιώντας τις γνώσεις σας από το σχολικό εγχειρίδιο, να αναφέρετε τα εμπόδια που αντιμετώπισε ο Καποδίστριας για την επίλυση του προσφυγικού ζητήματος,
- α) από μέρους των προσφύγων,
 - β) από μέρους των αυτόχθονων,
 - γ) από τους ίδιους τους στόχους της πολιτικής του, τόσο στον εξωτερικό όσο και τον εσωτερικό τομέα.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης

1. Να διερευνήσετε τους λόγους για τους οποίους ο Καποδίστριας ίδρυσε γεωργικούς συνεταιρισμούς.
2. «Η αποκατάσταση των ακτημόνων αφορούσε το επίμαχο ζήτημα της αξιοποίησης των εθνικών γαιών».
Με αφετηρία τη φράση αυτή (σ. 126 του σχολικού εγχειριδίου) να επισημάνετε τους λόγους για τους οποίους οι αυτόχθονες αντέδρασαν στη διανομή των εθνικών γαιών σε πρόσφυγες.
3. Η Δ΄ Εθνοσυνέλευση:
 - α) Ποια αιτήματα υπέβαλαν προς αυτήν οι διάφορες προσφυγικές ομάδες;
 - β) Ήταν δυνατόν στην Κυβέρνηση, ή όχι, να ικανοποιήσει τα αιτήματα αυτά και γιατί;
4. Για ποιο λόγο οι Κυδωνιείς ενίσχυσαν την αντικαποδιστριακή παράταξη στην Αίγινα και την Ερμούπολη;

5. Να αναφερθείτε στα μέτρα υπέρ των Κρητών προσφύγων κατά το 1830-1831.
6. Σε πέντε ως έξι γραμμές να αιτιολογήσετε τη φράση: «Ο Καποδίστριας δε βρήκε συμμάχους τους πρόσφυγες» (σ. 130 του σχολικού εγχειριδίου).
7. Κατά πόσο η δολοφονία του Καποδίστρια επέλυσε τα προβλήματα των προσφύγων; Αιτιολογήστε την απάντησή σας, λαμβάνοντας υπόψη τα αιτήματα των διαφόρων προσφυγικών ομάδων προς την Ε΄ Εθνοσυνέλευση του Ναυπλίου (1832).

Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου

Ερωτήσεις αντιστοίχισης

Να γράψετε, στο κενό αριστερά, το γράμμα του δεδομένου της Β΄ στήλης, που αντιστοιχεί στο δεδομένο της Α΄ στήλης (κάποια δεδομένα της Β΄ στήλης περισσεύουν).

Α΄.	Β΄.
1. ___ Γ΄ Εθνοσυνέλευση	α) Ικανοποιήθηκαν τα αιτήματα των προσφύγων
2. ___ Δ΄ Εθνοσυνέλευση	β) Ορίστηκαν οι προϋποθέσεις για ίδρυση πόλεων ή προαστείων
3. ___ Κυβερνήτης	γ) Έγινε για πρώτη φορά δεκτό το αίτημα των προσφύγων για μόνιμη εγκατάσταση
	δ) Αποφασίστηκε η διανομή εθνικών γαιών σε πρόσφυγες
	ε) Έγινε απογραφή των εθνικών και των ιδιωτικών γαιών (κτηματολόγιο)

Συνδυασμός ερωτήσεων πολλαπλής επιλογής και σύντομης απάντησης

1. **A.** Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

Με τη δημιουργία της Πρόνοιας, του πρώτου γεωργικού συνοικισμού, σχεδιάστηκε:

- α) η διανομή δημόσιας γης στους πρόσφυγες
- β) η παροχή δανείου στους ακτήμονες για την αγορά δημόσιας γης
- γ) η προσωρινή παραχώρηση δημόσιας γης στους πρόσφυγες
- δ) η διανομή δημόσιας γης σ' όλους τους ακτήμονες του Ναυπλίου

B. Για ποιο λόγο ο πρώτος γεωργικός συνοικισμός δημιουργήθηκε στα περίχωρα του Ναυπλίου;.....

.....

.....

2. A. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

Με την αναφορά τους προς τη Δ' εθνοσυνέλευση οι Χίοι πρόσφυγες ζητούσαν:

- α) την άδεια να επιστρέψουν στο νησί τους
- β) να τους δοθεί τόπος μόνιμης εγκατάστασης στην Ελλάδα
- γ) να αποζημιωθούν για την καταστροφή του νησιού τους το 1822
- δ) να ρυθμιστούν τα χρέη που άφησε η αποτυχημένη εκστρατεία ανακατάληψης της Χίου (1827-1828)

B. Να αναπτύξετε σε τρεις ως πέντε γραμμές την απάντησή σας:

.....

.....

3. A. Να βάλετε σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

Τα ανακουφιστικά μέτρα του Κυβερνήτη για τους απόρους, τους ακτήμονες και τους μικροκαλλιεργητές:

- α) είχαν την επιδοκιμασία των αυτοχθόνων
- β) έδειχναν σεβασμό στις διεθνείς συνθήκες
- γ) δεν άλλαξαν τις καθημερινές πειστικές ανάγκες των προσφύγων
- δ) αντιμετώπιζαν ριζικά το προσφυγικό ζήτημα

B. Να αιτιολογήσετε σε τρεις ως πέντε γραμμές την απάντησή σας:

.....

.....

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ

Η Δ΄ Εθνοσυνέλευση και οι πρόσφυγες

Οι Σμυρναίοι συστήσαντες Κεντρικήν Επιτροπήν παρά τη καθέδρα της κυβερνήσεως ζητούν (...) να ενεργηθή το περί συνοικισμού ψήφισμα της εν Τροιζήνι Γ΄ Εθνικής Συνελεύσεως, δια του οποίου εδίδετο εις αυτούς άδεια να κτίσουν παρά τον Ισθμόν πόλιν. Εν τη αναφορά των ζητούν έκτασιν γης δια 2.000 οικογενείας από του λιμένος του Καλαμακίου μέχρι του Λουτρακίου, συμπεριλαμβανομένων και των δύο τούτων λιμένων, υπό τους εξής όρους: οι λιμένες ούτοι ν' αναγνωρισθούν ελεύθεροι δασμολογικών δικαιωμάτων. Η γη, η οποία θα προορισθή δια την ανέγερσιν της πόλεως, να λογισθή ως ιδιοκτησία των κατοίκων (...). Οι κάτοικοι να πληρώσουν μετά δέκα έτη τα νενομισμένα (...). Οι κάτοικοι να μην υπόκεινται εις στρατιωτικά καταλύματα ή άλλας αγγαρείας και να συγκροτούν τρία πανηγύρια κατ' έτος. (...) Η επί των αναφορών Επιτροπή (...) γνωμοδοτεί να διευθυνθή η αναφορά προς την κυβέρνησιν (...).

Ο Καποδίστριας (...) συνιστά θερμότατα εις την εθνοσυνέλευσιν την προς αυτόν απευθυνομένην αναφοράν των πληρεξουσίων των Σουλιωτών, οι οποίοι ζητούν την εκτέλεσιν των δια τους Σουλιώτας κατά την ΛΣΤ΄ συνεδρίασιν της Γ΄ Εθνοσυνελεύσεως αποφασισθέντων. Ζητούν κυρίως: α) «έκτασιν εθνικής γης εις οποιονδήποτε μέρος ήθελεν εγκριθή δια κατοικίαν και καλλιέργειαν» και β) χρηματικόν τινα πόρον δια την ανέγερσιν προχείρων οικημάτων, την έναρξιν των γεωργικών των εργασιών και την περίθαλψιν των χηρών και των ορφανών του πολέμου. Η επί των αναφορών Επιτροπή (...) κρίνει δικαίαν (...) και διευθύνει την αναφοράν προς την κυβέρνησιν.

Η όλη εργασία της Δ΄ εθνοσυνελεύσεως ως προς το προσφυγικόν περιωρίσθη εις την σύστασιν των αναφορών των προσφύγων προς την κυβέρνησιν δια την διεκπεραίωσιν των εν αυτοίς αιτουμένων. Ο δε Κυβερνήτης ουδέν κατώρθωσε να φέρη εις πέρας, διότι εξηκολούθει να παλαίη εναντίον μυρίων εξωτερικών και εσωτερικών εμποδίων (...). Επιτακτικώτεροι προέβαλλον αι χρηματικάί ανάγκαι δια την οικονομικήν και ηθικήν ανασυγκρότησιν της Ελλάδος (μέριμνα περί των αποστρατευομένων, των θυμάτων πολέμου είτε στρατιωτικών είτε πολιτικών, εξόφλησις δανείων, εκμετάλλευσις των πηγών πλούτου κλπ.).

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σσ. 130-133.

Αξιοποιώντας τα σχετικά στοιχεία του πιο πάνω παραθέματος και με βάση την αφήγηση του βιβλίου σας για το προσφυγικό ζήτημα, να απαντήσετε στα εξής ερωτήματα:

- α) Ποια ήσαν τα αιτήματα που υπέβαλαν προς τη Δ΄ Εθνοσυνέλευση οι πρόσφυγες από τη Σμύρνη, την Ήπειρο και τη Μακεδονία;
- β) Ανταποκρίνονται αυτά που ζητούσαν οι εκπρόσωποι των διαφόρων προσφυγικών ομάδων στις ιδιαίτερες ανάγκες και τα συμφέροντά τους;
- γ) Πώς αντιμετωπίστηκαν τα προσφυγικά αιτήματα από τις Εθνοσυνελεύσεις του 1826-1827 και του 1829 (Γ΄ της Τροιζήνας και Δ΄ του Άργους), καθώς και από τον Κυβερνήτη;

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ 1

Απόσπασμα του Πρωτοκόλλου της 10/22 Μαρτίου 1829.

Η Οθωμανική Πύλη θέλη κηρύξει πλήρη αμνηστία, δια να μη ήθελεν ενοχληθή κανείς Έλλην μετά ταύτα καθ' όλην την έκτασιν του Οθωμανικού Κράτους, επί λόγω, ότι ανεμίχθη εις την ελληνικήν επανάστασιν.

Η Ελληνική Κυβέρνησις επίσης θέλει παρέξει πάσαν ασφάλειαν εντός των ορίων της Ελλάδος εις όσους Χριστιανούς ή Οθωμανούς ηκολούθησαν την εναντίαν μερίδα.

Η Υψηλή Πύλη θέλει παραχωρήσει προθεσμίαν ενός έτους εις όσους των Ελλήνων υπηκόων της επιθυμούν να μεταναστεύσωσι, δια να πωλήσουν τας ιδιοκτησίας των και να αναχωρήσουν ελευθέρως. Η Ελληνική Κυβέρνησις θέλει συγχωρήσει ωσαύτως εις όσους των Ελλήνων προκρίνουν να μεταναστεύσωσιν εις το Οθωμανικό Κράτος.

Πηγή η Πολιτική Ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος, Σπ Μαρκεζίνη, τόμ. 1, σσ. 348-350.

ΠΗΓΗ 2

Οι Κυδωνιείς επιστρέφουν στην πατρίδα τους

Οι Κυδωνιείς μετά τον αποκλεισμόν του πληρεξουσίου των από της Δ΄ εν Άργει Εθνικής Συνελεύσεως ήρχισαν αθρόοι να επανέρχωνται προς την κατεστραμμένην πατρίδα των, διότι ηννόουν, ότι κάθε άλλη των ενέργεια προσέκρουεν εις τας υπό των Συμμάχων Δυνάμεων ορισθείσας συνθήκας. Έπειτα το έδαφος είχε προλειανθή δια μίαν τοιαύτην επιστροφήν δια της ήδη από του 1824 κρυφίας και αργότερον φανεράς επανόδου των Κυδωνιέων προς την πατρίδα των. Ο δε σουλτάνος τους έδωσεν αμνηστία, τους

προσεκάλεσε και αργότερον (Σεπτέμβριος 1832) δι' αυτοκρατορικού φερμανίου τους απέδωσε τας ιδιοκτησίας και τα προνόμιά των.

Πολύ ολίγαι οικογένειαι Κυδωνιέων (...) παρέμενον εν Ελλάδι. [Σύμφωνα με εκτιμήσεις, από τους] 32.000 τους μετά την καταστροφήν της πόλεως των διασωθέντας εις την Ελλάδα, 12.000 είχαν επιστρέψει εις την πατρίδα των κατά το 1831 και 4.000 είχαν παραμείνει εις την Ελλάδα. Οι 16.000 είχαν πέσει θύματα εις τον Αγώνα υπέρ της ελευθερίας της Ελλάδος.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σ. 129.

Με βάση την ανάπτυξη του σχολικού εγχειριδίου σχετικά με το προσφυγικό ζήτημα και λαμβάνοντας υπόψη τα πιο πάνω παραθέματα, να περιγράψετε το οδοιπορικό των Κυδωνιέων προσφύγων στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία 1821-1831.

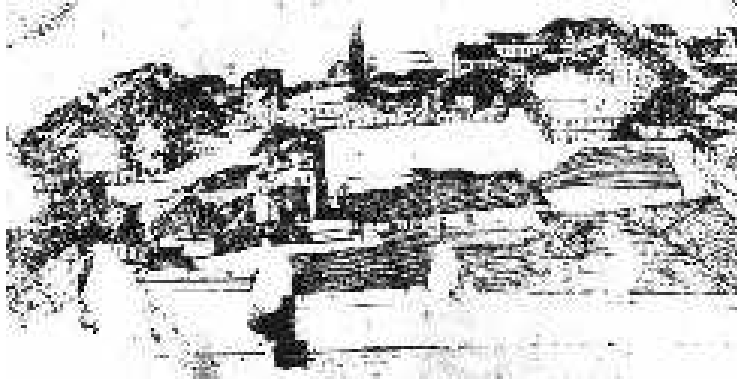
Συμπληρωματικά Κείμενα

Συμπληρωματικό κείμενο 1

Αι πρώται οικίαι της Προνοίας εκτίσθησαν ατάκτως διατεταγμέναι επί των κατωφερειών λόφου, κειμένου έξωθεν του Ναυπλίου. Δια τας εις τας πεδινάς όμως υπωρείας του λόφου ευρισκομένας οικίας εξεπονήθη σχέδιον μετά την έλευσιν του Όθωνος εις την Ελλάδα.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σ. 113.

Το προάστιο Πρόνοια σήμερα, η πλατεία Συντάγματος.

Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη, Πρόνοια, ό.π.

Συμπληρωματικό κείμενο 2

Η «ΠΡΟΝΟΙΑ» ΣΗΜΕΡΑ

Ελάχιστα διαφέρει η σημερινή Πρόνοια από εκείνη που περιγράφει ο Γερμανός αρχαιολόγος Λουδοβίκος Ρος, που έφθασε στον τόπο μας το 1832, στο μεσοδιάστημα από τη δολοφονία του Κυβερνήτη και τον ερχομό του Όθωνα.

«Μπροστά από την μοναδική πύλη του Ναυπλίου, ανάμεσα από το απότομο Παλαμήδι (...) και την θάλασσα εκτείνεται πλατύ κάπου εκατό βήματα και φαρδύ στο διπλάσιο, το προάστιο Πρόνοια, που δημιουργήθηκε επί Καποδίστρια. Εδώ συνεδρίαζε η Εθνική Συνέλευση για να μην ανάβουν τα πνεύματα».

Και συνεχίζει με την περιγραφή της Πλατείας Εθνοσυνέλευσης και του κτηρίου, ή σωστότερα της «Παράγκας», όπου συνεδρίαζε το ελληνικό κοινοβούλιο.

*.....
Η σημερινή μορφή της Πρόνοιας ελάχιστα διαφέρει από την εποχή του Καποδίστρια. Αν και δεν συναντά κανείς εδώ αξιόλογα κτήρια, όπως το ιστορικό κέντρο του Ναυπλίου, εκτός από μερικά στη λεωφόρο της 25^{ης} Μαρτίου, αποτελεί έναν από τους λίγους ιστορικούς οικισμούς που διατηρούνται ακέραιοι, και δεν παύει να αποτελεί ένα ενιαίο σημαντικό αρχιτεκτονικό σύνολο, με τη χαμηλή δόμησή του και το χαρακτήρα των δρόμων και των σπιτιών του.*

Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη, Πρόνοια, ό.π.

Συμπληρωματικό κείμενο 3

ΤΟ «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ»

Η Βουλή των Ελλήνων (...) επειδή ο Κυβερνήτης επρόβαλε σχέδιον μεταβολής της Διοικήσεως προσωρινώς, ψηφίζει: (...) Εν Συμβούλιον συγκείμενον από μέλη και ονομαζόμενον Πανελλήνιον, μετέχει μετά του Κυβερνήτου της Ελλάδος των έργων και του υπευθύνου της Κυβερνήσεως, έως της συγκροτήσεως της Εθνικής Συνελεύσεως (...). Το Πανελλήνιον διαιρείται εις τρία τμήματα. Το α- έχει αντικείμενον την Οικονομίαν, το β- την Διοίκησιν των Εσωτερικών, το γ- την ωπλισμένην δύναμιν ξηράς και θαλάσσης.

Έκαστον τμήμα προεδρεύεται παρ' ενός των μελών του, ονομαζομένου Προβούλου (...).

Αι Αγορεύσεις του Ελληνικού Κοινοβουλίου, 1843-1909, εκδ. «Εθνικού Κήρυκος», Αθήναι 1961, σ. 26.

Συμπληρωματικό κείμενο 4

Η Δ΄ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ο Ιωάννης Καποδίστριας (...) δεν είχε διάθεσιν να κυβερνήση την χώραν με κοινοβούλιον αλλά αι δημοκρατικά διαθέσεις λαού και πρωτεργατών της επαναστάσεως ήσαν τοιαύται ώστε πάντοτε δι' αναβολών και όχι δι' αρνήσεως επεδίωκε να αποφύγη τον έλεγχον του Κοινοβουλίου. Με την άφιξιν του εξήτησε την αναστολήν της ισχύος του «Πολιτικού Συντάγματος της Τροιζήνος» και την διακυβέρνησιν του τόπου μέχρι συγκλήσεως νέας Συνελεύσεως βάσει του «Προσωρινού Πολιτεύματος». Η νέα αυτή Συνέλευσις έπρεπε να συγκληθή εντός του Απριλίου 1828. Η αίτησις του Κυβερνήτου εγένετο δεκτή, αλλά η σύγκλησις Συνελεύσεως ανεβλήθη και μόνον την 11ην Ιουλίου συνήλθεν (...) και αφού εψήφισε δύο βασικά ψηφίσματα ανέβαλε τας εργασίας την 6ην Αυγούστου μέχρις ου η Κυβέρνησις αποπερατώσει τας περί την σύνταξιν του σχεδίου θεμελιώδους νόμου εργασίας της. Αι εργασίαι όμως αυταί ουδέποτε αποπερατώθησαν. Εν τω μεταξύ ο Κυβερνήτης εδολοφονήθη εις το Ναύπλιον, την 27ην Σεπτεμβρίου 1831.

Αι Αγορεύσεις του Ελληνικού Κοινοβουλίου, ό.π.

Συμπληρωματικό κείμενο 5

Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

Αναφορά υπ. αρ. 38/15-5-1831 της επί των Κρητών Επιτροπής προς τον Κυβερνήτη. Αι σταλείσαι περί αυτού του αντικειμένου αναφοραί των Διοικητών είναι πολύ ευάρεστοι. Η πεδιάς του Άργους περιέχει κατά το μέρος των Μύλων, έως 6 χιλιάδας στρέμματα, εις τα χωρία Τσακήρι, Κρόι, και Σκαφιδάκι, των οποίων η

ευκαρπία, και η τερπνή θέσις υπερήρρεσεν εις τους Κρήτας (...). Η επαρχία Ναυπλίας περιέχει εκτός τούτων υποστατικά τινα εθνικά, τα οποία εξ ίσου είναι εις την διάθεσιν της Επιτροπής. Ο Διοικητής των Μεσσηνιακών φρουρίων ανέφερεν, ότι εις την επαρχίαν Κορώνης δύνανται να αποκατασταθώσι περίπου 700 οικογένειαι, και ότι εις αυτήν την επαρχίαν ευρίσκονται έως 150 ερείπια οικημάτων, τα οποία δύνανται να επισκευασθώσι με πολλά ολίγα έξοδα.

Η επαρχία Κορίνθου περιέχει έκτασιν αρκετήν εθνικής γης κατά τα χωρία Σταΐλον, Θερμήσι, Λουκαΐτι, Καρακασί, Χαλούπι, Χαχαριά και Τρεχιά. Εις αυτά τα μέρη διεύθυνεν η Επιτροπή τους απεσταλμένους τών κατά την Νάξον προσφύγων Κρητών (...) το οποίον απεφασίσθη να τους παραχωρηθή δια την αποκατάστασιν των.

Η μεταξύ της πόλεως Κορίνθου και Ισθμού θέσις είναι όχι μόνον εύκαρπος, αλλά και αρμόδιος δια το εμπόριον κατ' αμφοτέρους τους κόλπους τον Σαρωνικόν και τον Κορινθιακόν. Αυτό το μέρος είλκυσε την προσοχήν των Κρητών, και ομοφώνως εξήγησαν αυτό δια την αποκατάστασιν των.

Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, αρ. φύλ. 40, 30 Μαΐου 1831.

Συμπληρωματικό κείμενο 6

Η Ε΄ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

[Η Ε΄ Εθνική συνέλευση (1832) συνήλθε αρχικά στο Άργος, αλλά λόγω ταραχών συνέχισε τις εργασίες της στο Ναύπλιο, στο κτήριο της πλατείας Εθνοσυνελεύσεως στο προάστιο Πρόνοια].

Η Εθνοσυνέλευση συνεδρίασε για τελευταία φορά τον Ιούλιο του 1832. Τότε χτυπήθηκε από ένοπλη ομάδα της αντιπολίτευσης, που εισέδωσε στο κτήριο και κακοποίησε τους βουλευτές και τον πρόεδρο Πανούτσο Νοταρά. Το σώμα έσωσαν καμιά εκατοστή Κρητικοί, κάτοικοι της Πρόνοιας, που πήραν τα όπλα και έτρεξαν να υποστηρίξουν την Εθνοσυνέλευση.

Στη συνέλευση αυτή έγινε και η επίσημη αναγγελία της εκλογής του Όθωνα στο θρόνο του νεογέννητου βασιλείου της Ελλάδας.

Μάρω Καρδαμίτση-Αδάμη, Πρόνοια, ό.π.

Συμπληρωματικό κείμενο 7

ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Η ανάπτυξις του εμπορίου και της ναυτιλίας εν Ερμουπόλει, υπό την επίδρασιν των Χίων εμπόρων, έβαινεν επί μάλλον και μάλλον αυξανομένη. Η Ερμούπολις ηρίθμει κατ' αυτήν την εποχήν [καποδιστριακή] 25.000 έως 30.000 κατοίκους, αι δε οικίαι της υπελογίζοντο εις 6.000. Είχεν εκκλησίας, σχολεία, δημόσια καταστήματα, λοιμοκαθαρητήρια, νοσοκομεία, ασφαλιστικός εταιρείας και τελωνεία. Η σπουδαιότης του εμπορίου της Ερμουπόλεως εβασίζετο κυρίως εις την

αποθήκευσιν των προς διαμετακόμισιν εμπορευμάτων (transito), (...). Αντιληφθείσα τούτο ενωρίς η κυβέρνησις εθέσπισεν ειδικάς εμπορικές διατάξεις δια την επίρρωσιν του εμπορίου και δια την αποφυγήν καταχρήσεων και ζημιών δυναμένων να βλάψουν το εθνικόν ταμείον.

Κατά την εποχήν εκείνην η Σύρος απετέλει την μεγάλην αποθήκην όλων των εμπορικών λιμένων της Εγγύς Ανατολής, διότι η θέσις της ήτο εξαιρετικώς προνομιούχος ως κειμένη επί της θαλασσίας οδού της αγωγής εις τους λιμένας της Εγγύς Ανατολής. Εξ άλλου έλειπον και αι παρακωλύουσαι την πρόοδον του εμπορίου συνήθεις την εποχήν εκείνην εις άλλους λιμένας ταραχαί, λοιμοί κ.τ.τ. Παρείχοντο δε και αρκεταί ευκολίαι εις τους εμπόρους (...). Παρά ταύτα αι αποθήκαι δεν ήσαν μεγάλαι και οι πολυπληθείς υπάλληλοι του τελωνείου, οι διορισθέντες υπό του Καποδιστρίου (...) ήσαν κατά το πλείστον οκνηροί και ανίκανοι. Τούτο βεβαίως, ως και αι υπό του Κυβερνήτου (...) αιτηθείσαι χρηματικά καταβολαί παρά των Ερμουπολιτών εμπόρων προς ενίσχυσιν της νεοουστάτου τραπέζης προεκάλεσαν ασφαλώς την δυσφορίαν αυτών, το πλείστον μέρος των οποίων ήσαν Χίοι (...).

Η κατά του Κυβερνήτου δυσαρέσκεια αύτη μέρους των Ερμουπολιτών επεξετάθη και εις την πλειονότητα των εμπόρων, εξεδηλώθη δε κατ' Απρίλιον του 1830 εξ αφορμής τριών νομοσχεδίων, ιδίως όμως του ενός εξ αυτών, του θέτοντος εις υποδεεστέραν μοίραν, σχεδόν υποδουλούντος, τους της κατωτέρας και μέσης τάξεως εμπόρους εις τους μεγαλεμπόρους, διότι απέβλεπεν εις τον χωρισμόν των εμπόρων εις τρεις κλάσεις, άνισα εχούσας δικαιώματα (...).

Η κατά τον τρόπον τούτον γενομένη παρέμβασις του Καποδιστρίου υπήρξεν άστοχος πράξις από δημοσιονομικής απόψεως. Η μη γνώσις (...) των εν Ελλάδι εκ παραδόσεως καθιερωμένων οικονομικών όρων, εξεδικήθη αυτόν δια της αντιδράσεως των Ερμουπολιτών (...). Η τάξις εν Ερμουπόλει διεσαλεύθη και παρ' ολίγον να παρεκτραπή ο λαός (...).

Τα γεγονότα ταύτα, ως και τα της δευτέρας εν Σύρω εξεγέρσεως (Μάρτιος 1831), έχων ασφαλώς υπ' όψιν ο Thiersch (...) γράφει, ότι ο Κυβερνήτης κατεδίωξεν εν γένει τους εμπόρους, ότι τους περιεφρόνει και τους εθεώρει ως ανθρώπους άνευ πατρίδος και αποβλέποντας εις μόνον το κέρδος, εν αντιθέσει προς την τάξιν των γεωργών, προς την οποίαν ευμενώς διέκειτο. Το βέβαιον είναι ότι ο Κυβερνήτης δεν έτρεφε συμπάθειαν προς τους εμπόρους, εις το πρόσωπον των οποίων αντεπροσωπεύετο μία νέα κυρίαρχος κοινωνική τάξις, η του αστικού κόσμου, αντίθετος προς εκείνην, εν μέσω της οποίας είχε ζήσει εν Ρωσία.

Απ. Βακαλόπουλος, ό.π., σσ. 145-147.